

De dynamiek van de leefkwaliteits-toptien

KEES NEEFJES

Verkennen, inventariseren, prioriteren, aanpakken

Leefbaarheid is een containerbegrip. Iedereen lijkt er iets anders onder te verstaan. Bernd Deuten en Sophie Pauwels geven de voorkeur aan de term 'leefkwaliteit' en hangen daar concrete indicatoren aan, zoals bestrating, vuilvrijheid, werkgelegenheid en beheer. Zij ontwikkelden de Início-methode, die stapsgewijs tot tien prioriteiten leidt. Deze toptien dient als basis voor een concreet pakket aan maatregelen om de leefkwaliteit van een wijk te verbeteren. De methode is uitgetest in Katendrecht, Overschie en in Hoogvliet.

Deuten en Pauwels definiëren 'leefkwaliteit als 'een combinatie van objectieve meting van, en beleving van bewoners en gebruikers over de (fysieke, sociale, culturele, economische, milieukeurmerken van de) woon- en leefomgeving'. Gebruikers beoordelen de leefkwaliteit van een wijk. Aan de hand van neutrale indicatoren kan men de leefkwaliteit van een gebied meten. 'Lawaai' is een subjectief begrip. Veel mensen waarderen vogelgezang, maar er zijn er ook die zich ergeren aan gekras van kouden in de vroege morgen. 'Geluid' is een objectief begrip, want dat is aan de hand van decibellen te meten en daarom een goede indicator.

Zo komen Deuten en Pauwels tot een werklst van 25 mogelijke indicatoren, die variëren van verkeer, veiligheid en bereikbaarheid tot sociale samenhang, bodemkwaliteit en horizon. Een aantal van indicatoren zijn objectief te meten, zoals bodemkwaliteit. Maar subjectieve metingen zijn eveneens noodzakelijk en daarbij dient men onderscheid te maken naar diverse bevolkingsgroepen. Jongeren hebben immers behoefte aan andere voorzieningen dan ouderen, en dat geldt ook voor armen en versus rijken. Uit onderzoek blijkt dat bewoners hun woning plus een straal van vijftig tot honderd meter als hun woonomgeving beschouwen. Dat betekent dat de leefkwaliteit binnen het onderzoeksgebied kan verschillen.

Op basis van de definitie van leefkwaliteit en de bijbehorende indicatoren heeft Início een methode ontwikkeld en die in de Rotterdamse wijken Katendrecht, Overschie en Hoogvliet voor het eerst in praktijk gebracht. Omdat iedere wijk uniek is, zijn de uitkomsten niet naar andere plaatsen te generaliseren. Maar de methode bestaat wel altijd uit dezelfde vier fasen: verkennen, inventariseren, prioriteren en ten slotte de aanpak.

Toptien

In de verkenningfase bestuderen de onderzoekers relevante literatuur en interviewen zij experts op het gebied van leefbaarheid. Zo krijgen zij zicht op de belangrijkste thema's en dilemma's en kunnen zij relevante indicatoren uitkiezen.

In de inventarisatiefase interviewen zij professionals die vanuit hun specifieke achtergronden het gebied goed kennen en verschillende belangen vertegenwoordigen, zoals een wijkagent, een jongerenwerker en een wijkbeheerder. Daarbij is het uitdrukkelijk niét de bedoeling om speerpunten van beleid in indicatoren om te zetten. Resultaat van deze fase is een inventarisatie en een op het gebied toegespitste groslijst van indicatoren voor leefkwaliteit.

In de derde fase worden prioriteiten vastgesteld. Daartoe kunnen de onderzoekers een bewonerspanel opzetten met een voor de wijk zo representatief mogelijke samenstelling. Een andere mogelijkheid is een enquête onder bewoners, maar het nadeel daarvan is dat het tijdrovend en kostbaar is. Het grote voordeel is dat de uitkomsten representatiever zijn dan van een panel. Een combinatie van een bewonerspanel en een enquête op kleine schaal is ook een optie. Op basis van de uitkomsten van het panel of de enquête stellen de onderzoekers een definitieve lijst samen van maximaal tien indicatoren die op dat moment de meeste invloed hebben op de leefkwaliteit. Sommige liggen voor de hand, zoals de hoge score voor geluid en luchtkwaliteit in Overschie, waar de A13 dwars doorheen loopt. Maar ook minder voor de hand liggende indicatoren bleken

daar hoog te scoren, zoals imago en identiteit van de wijk. Indicatoren die de toptien niet halen, verdwijnen niet van tafel. In de loop der tijd kunnen prioriteiten verschuiven, waardoor ze later alsnog in de toptien komen.

Met behulp van alle verzamelde kennis en informatie maken de onderzoekers uitgebreide, kwalitatieve beschrijvingen rond de tien indicatoren. Daarbij komen zowel objectieve en subjectieve informatie, als een algemene omschrijving, bronnen, specifieke locaties en bevolkingsgroepen aan de orde.

Doorzettingsvermogen

De prioriteiten toptien met de uitgebreide beschrijving van de indicatoren is de basis waarop men een pakket aan maatregelen kan samenstellen om de leefkwaliteit in de onderzochte wijk te verbeteren. Leidraad bij het kiezen van instrumenten is de resultaatgerichtheid ervan. Probeer geen 'wereldproblemen' op te lossen, maar stel haalbare doelen en wees tevreden met kleine maar mooie, concrete resultaten.

Een sterk punt van de beschreven methode is de koppeling aan de tijd. Zoals gezegd, betreft het resultaat een momentopname en zijn de tien indicatoren geldig op het bewuste moment en een beperkte periode daarna. Om niet achter de feiten aan te hollen, is monitoring van de leefkwaliteit nodig. Die is vrij eenvoudig te realiseren door herhaaldelijk, bijvoorbeeld elke twee of vier jaar, een meting te doen. Deze meting start met het opnieuw ontdekken van de belangrijkste indicatoren voor leefkwaliteit in het gebied.

Dit is nodig omdat prioriteiten in de loop van de tijd kunnen verschuiven. Zo kunnen er aspecten zijn die bewoners, professionals en andere belanghebbenden eerst niet, maar later wel van belang vinden. Door ook de oude indicatoren mee te nemen, kan men een vergelijking maken tussen de oude en de nieuwe situatie. Een beperkte groep mensen moet een selectie maken uit de groslijst. Deze wordt vervolgens via een panel of een enquête voorgelegd aan een representatieve

groep bewoners, die de indicatoren waarderen en beoordelen. Zo ontstaat enerzijds een nieuwe lijst van indicatoren waarop actie gevoerd kan worden, en anderzijds vergelijkingsmateriaal voor beoordeling van de voortgang van de leefkwaliteit.

Zoals bij veel maatregelen in het kader van de stedelijke vernieuwing, schuilt het grootste gevaar van de methode in een beperkte uitvoering. Dit was ook het geval in Katendrecht en Overschie, waar het streven van het bestuur naar resultaten op korte termijn het proces heeft gefrustreerd.

Verbetering van de leefkwaliteit als onderdeel van stedelijke vernieuwing is een proces van lange adem en vergt doorzettingsvermogen. Het beste is om aan de slag te gaan als vaststaat dat het totale traject uitgevoerd kan worden, inclusief enkele terugkerende monitormomenten. Alleen dan kan men de leefkwaliteit daadwerkelijk verbeteren en voorkomen dat het wantrouwen onder bewoners groeit doordat maatregelen en monitoring uitblijven. Dat komt de leefkwaliteit uiteraard niet ten goede.

Een goed voorbeeld van een volledig doorgezet traject is de Leefbaarheidsmonitor in Hoogvliet. Deze meting wordt elke twee jaar uitgevoerd, met een minimale herhaling van driemaal. Aan de hand van de uitkomsten maken de betrokken organisaties elke twee jaar afspraken over het uitvoeren van verbeteringspunten. Zij nemen de meningen van de bewoners serieus en maken veel werk van de uitkomsten. Dat is dé manier.

Mensen met wat onderzoekservaring en gevoel voor het wel en wee in een wijk, kunnen deze methode zelf uitvoeren en daarmee een betere leefkwaliteit realiseren.

Kees Neeffes is eindredacteur van Vitale Stad

Dit artikel is een samenvatting van het essay 'Levensvatbaarheid van leefbaarheid' van Bernd Deuten en Sophie Pauwels van Início, bureau voor stedelijke vernieuwing en beheer. KEI heft het essay uitgegeven in haar N5-reeks. Het is daar voor € 5,- exclusief portokosten telefonisch te bestellen: 010-282 51 55. Wie zelf met de Início-methode aan de slag wil, kan de nodige werkbladen en formulieren downloaden op

www.inicio.nl.